

Based on an analysis of scientific works and archival materials, it is shown that in the second half of the twentieth century, the introduction of educational films became systematic and was gradually integrated into the structure of the educational process. It is demonstrated that this process was closely linked to the implementation of state educational policy, which sought to modernise the material and technical base of educational institutions, establish school film libraries, and develop a classroom system that provided optimal conditions for the use of technical resources.

The key didactic potential of films is identified, in particular: the dynamic presentation of complex information, the enhancement of cognitive motivation, and the improvement of understanding of abstract phenomena.

It is emphasised that the practical effectiveness of using film in the educational process was not automatic, but depended directly on a range of factors: combining film viewing with active student engagement, creating a supportive learning environment, teachers' professional training, and adequate technical facilities in schools. In the context of the global digitalisation of education, traditional educational film evolved into modern video technologies, retaining its core functions while significantly expanding them through interactivity and mobility. Its significant strategic importance for the development of learner-centred, competence-based and STEM-oriented learning is emphasised. Prospects for further research are outlined, which may involve identifying ways to apply the historical and pedagogical experience gained in contemporary practice.

Key words: educational films, screen learning tools, science education, educational environment, classroom system, STEM education, school logistics.

Дата надходження статті: 24.11.2025 р.

Прийнято до публікації: 08.12.2025 р.

Опубліковано: 16.01.2026 р.

Рецензент: доктор педагогічних наук, професор Лодатко Є. О.

УДК 378.1(477) «1991/2025» (045)

DOI <https://doi.org/10.37915/pa.vi61.716>

Ткачишин Н. В.*,

orcid.org/0009-0000-6992-594X

Стинська В. В.*,

orcid.org/0000-0003-0555-3205

ЕТАПИ ТРАНСФОРМАЦІЇ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ (90-ТІ РР. XX – ПЕРША ЧВЕРТЬ XXI СТ.)

У статті здійснено теоретико-аналітичне осмислення трансформації освітнього середовища закладів вищої освіти України у 90-х рр. XX – першій чверті XXI ст. Освітнє середовище схарактеризовано як цілісну соціально-педагогічну систему, що поєднує організаційно-управлінський, змістово-процесуальний, інформаційно-цифровий, соціально-комунікативний та аксіологічний компоненти.

На основі аналізу наукових підходів, суспільно-історичних передумов, нормативно-правового забезпечення та організаційно-педагогічних змін обґрунтовано чинники трансформації освітнього середовища закладів вищої освіти України. Виокремлено суспільно-політичні, економічні, організаційно-педагогічні, інформаційно-цифрові та соціокультурні чинники, які визначали характер і динаміку змін у системі вищої освіти.

На підставі аналізу виокремлених чинників і відповідно до суспільно-історичного, нормативно-правового та організаційно-педагогічного критеріїв розроблено авторську

*© Ткачишин Н. В.

*© Стинська В. В.

періодизацію трансформації освітнього середовища закладів вищої освіти України, яка охоплює чотири етапи: становлення національної моделі освітнього середовища (1991–2001 рр.), інтеграція до європейського освітнього простору та інституційного оновлення (2002–2013 рр.), автономізація, стандартизація та цифрова модернізація (2014–2021 рр.), воєнна адаптація, забезпечення якості та індивідуалізація освітніх траєкторій (2022–2025 рр.). Доведено, що трансформація освітнього середовища ЗВО відображає не лише зміну нормативно-правових та організаційних засад функціонування вищої освіти, а й глибинні зміни в ціннісних орієнтирах, формах академічної комунікації, способах організації освітнього процесу та механізмах професійного становлення майбутнього педагога.

Обґрунтовано, що сучасне освітнє середовище закладів вищої освіти України функціонує як відкрита, адаптивна, технологічно насичена й ціннісно зорієнтована система, здатна забезпечувати безперервність освіти, якість професійної підготовки та формування особистості здобувача освіти в умовах суспільних трансформацій.

Ключові слова: освітнє середовище, заклад вищої освіти, трансформація освітнього середовища, періодизація, чинники трансформації, євроінтеграція, цифровізація, забезпечення якості освіти, майбутній педагог, ціннісні орієнтації.

Постановлення проблеми. Освітнє середовище закладу вищої освіти України впродовж періоду незалежності зазнало системних трансформацій, що охопили не лише нормативно-правові засади функціонування вищої школи, а й організаційні моделі, зміст освіти, механізми управління, форми академічної комунікації, способи соціалізації студентської молоді та ціннісні орієнтири професійної підготовки. Після проголошення незалежності Україна розпочала формування власної освітньої політики, поступово відмовляючись від радянської централізованої моделі й утверджуючи національні, європейські та демократичні засади розвитку вищої освіти. У наступні десятиліття трансформація освітнього середовища ЗВО відбувалася під впливом реформ законодавства, євроінтеграційних процесів, розвитку цифрових технологій, посилення університетської автономії та випробувань воєнного часу.

Попри наявність досліджень, присвячених реформуванню вищої освіти, недостатньо систематизованим залишається питання періодизації саме трансформації освітнього середовища ЗВО як цілісної соціально-педагогічної системи. Це зумовлює потребу в науковому аналізі етапів його розвитку з урахуванням суспільно-історичних змін і ключових нормативно-правових актів, що визначали напрямки модернізації вищої освіти в Україні.

Аналіз досліджень. Питання розвитку освітнього середовища закладу вищої освіти, визначення його сутнісних характеристик і специфіки функціонування стали предметом наукових розвідок Н. Гонтаровської, М. Братко, Р. Вайноли, К. Приходченко, Л. Прокопів, В. Стинської, О. Тадеуш, О. Ярошинської та інших учених. Теоретичні й прикладні аспекти освітнього середовища як педагогічного феномену обґрунтовано у працях І. Габи, Т. Гуменюк, С. Дерябо, Ю. Жука, І. Кадієвської, В. Тименка, Л. Новікової. Окремий напрям сучасних досліджень репрезентують праці В. Бикова, О. Спіріна, О. Пінчук, М. Шишкіної, О. Глазунової, Н. Морзе, О. Гриценчук, Н. Балик, О. Струтинської, В. Стинської, Л. Карташової, Я. Топольник, а також зарубіжних учених D. Laurillard, R. Garrison, T. Anderson, G. Salmon, M. Weller, у яких висвітлено теоретичні й прикладні аспекти електронного, віртуального та цифрового освітнього середовища. Разом із тим у сучасному науковому дискурсі недостатньо представлено цілісний аналіз етапів трансформації освітнього середовища ЗВО України в широкому історико-педагогічному та нормативному контексті.

Метою статті є теоретичне обґрунтування та науковий аналіз трансформації освітнього середовища закладів вищої освіти України у 90-х рр. XX – першій чверті XXI ст., визначення його структурно-функційних змін і аксіологічних орієнтирів, а також

розроблення періодизації основних етапів розвитку в контексті суспільно-історичних і нормативно-правових перетворень.

Викладення основного матеріалу. У сучасному науково-педагогічному дискурсі освітнє середовище закладу вищої освіти осмислюється як складний, багатовимірний і функційно насичений феномен, що відіграє важливу роль у забезпеченні якості професійної підготовки майбутніх фахівців, їхнього особистісного розвитку та професійного становлення. У наукових дослідженнях акцентується увага на тому, що освітнє середовище не обмежується сукупністю організаційних чи матеріально-технічних умов, а постає цілісною системою ресурсів, взаємодій, ціннісних орієнтирів і педагогічних впливів, які визначають можливості самореалізації, саморозвитку та професійного самовизначення здобувача освіти.

У цьому контексті заслуговує на увагу позиція С. Микитюк [2, с. 373], яка розглядає освітнє середовище закладу вищої освіти як важливий ресурс забезпечення якості професійної підготовки майбутніх педагогів. Дослідниця наголошує, що його значення виявляється передусім у створенні сприятливих умов для особистісного розвитку здобувачів освіти, підтримки їхнього індивідуально-професійного становлення та стимулювання саморозвитку в процесі фахової підготовки.

Особливого значення для нашого дослідження набуває підхід М. Братко [1], яка трактує освітнє середовище закладу вищої освіти як складне багатосуб'єктне й багатокомпонентне системне утворення, що завдяки сукупності умов, ресурсів і можливостей забезпечує професійно-особистісний розвиток майбутнього фахівця, його готовність до професійної діяльності, подальшого навчання, виконання соціальних ролей і самореалізації. У структурі такого середовища дослідниця виокремлює особистісний, аксіологічно-смісловий, інформаційно-змістовий, організаційно-діяльнісний і просторово-предметний компоненти, кожен із яких справляє безпосередній вплив на якість освітнього процесу та результати професійної підготовки. Відповідно якість освітнього середовища визначається його спроможністю забезпечувати умови для задоволення освітніх потреб суб'єктів навчання, їхнього особистісного зростання, саморозвитку та формування професійної компетентності.

Отже, *освітнє середовище закладу вищої освіти* доцільно розглядати як цілісну систему взаємопов'язаних умов, ресурсів, смислів і педагогічних впливів, що детермінує ефективність професійної підготовки, забезпечує розвиток особистості здобувача освіти та впливає на якість функціонування закладу вищої освіти загалом. Саме тому в історико-педагогічному дослідженні воно постає не лише як контекст здійснення освітнього процесу, а як важливий чинник формування ціннісних орієнтацій, професійних якостей і світоглядних засад майбутнього педагога.

Трансформація освітнього середовища закладів вищої освіти України упродовж 90-х рр. XX – першої чверті XXI ст. відбувалася під впливом комплексу взаємопов'язаних чинників, які визначали не лише загальний напрямок змін, а й конкретні форми їхнього вияву в університетській практиці. Доцільно виокремити суспільно-політичні, нормативно-правові, організаційно-педагогічні, інформаційно-цифрові та соціокультурні чинники, оскільки саме їхня сукупна дія зумовила еволюцію освітнього середовища від нормативно централізованої моделі до відкритої, студентоцентрованої, автономної та адаптивної системи.

Суспільно-політичні чинники були пов'язані насамперед із проголошенням незалежності України 1991 року, відмовою від радянської моделі функціонування вищої школи, становленням державної освітньої політики, демократизацією суспільного життя та подальшим євроінтеграційним курсом України у 2000–2020-х рр. Їхній вплив виявився не лише в перегляді змісту професійної підготовки, а й у зміні самого бачення університету: із інституції, зорієнтованої переважно на відтворення знань, він поступово перетворювався на соціокультурний простір розвитку особистості, громадянської

відповідальності й професійного самовизначення. Показовими в цьому сенсі стали гуманізація вищої освіти, посилення національно-культурного компонента, а згодом – приєднання України до Болонського процесу 2005 року, що відкрило нові можливості для академічної мобільності, міжнародної співпраці та оновлення університетського життя у 2005–2013 рр. [7; 13; 14; 17; 18].

Економічні чинники були зумовлені переходом України до ринкової економіки, зміною механізмів фінансування освіти, нерівномірністю ресурсного забезпечення закладів вищої освіти та поступовим розширенням їхніх фінансових можливостей у 2000-х–2020-х рр. У 1990-х рр. саме економічні труднощі значною мірою стримували оновлення університетської інфраструктури, впровадження новітніх технологій і створення сучасного освітнього простору. Натомість у подальшому, із розвитком цифровізації, міжнародних освітніх проєктів і модернізації матеріально-технічної бази, економічний чинник почав відігравати роль ресурсу трансформації, відкриваючи можливості для оновлення навчального обладнання, електронних ресурсів, комунікаційних платформ і загалом освітнього середовища закладу вищої освіти [8; 14–16].

Організаційно-педагогічні чинники охоплювали зміни в самому устрої освітнього процесу. Ідеться про перехід від жорстко регламентованої моделі навчання, характерної для 1990-х рр., до студентоцентрованої, компетентісно орієнтованої та більш гнучкої системи, що особливо виразно утверджувалася у 2010–2020-х рр. На практиці це означало оновлення освітніх програм у 1990–2000-х рр., поетапне впровадження модульно-рейтингової та кредитно-трансферної системи у 2000-х рр., розширення вибіркової складової та переосмислення ролі викладача як тьютора і фасилітатора у 2010-х рр., а також зростання значення внутрішніх систем забезпечення якості в 2010-х – на початку 2020-х рр. Освітнє середовище перестало бути лише простором реалізації навчальних планів і дедалі більше набувало ознак багатовимірної педагогічної системи, орієнтованої на цілісний розвиток особистості здобувача освіти [8; 15; 17].

Інформаційно-цифрові чинники були зумовлені поширенням інформаційних технологій у закладах вищої освіти від кінця 1990-х рр., розвитком електронних ресурсів у 2000-х рр., платформ дистанційного та змішаного навчання у 2010-х рр., цифровізацією управління й академічної комунікації в 2010–2020-х рр. Якщо наприкінці 1990-х – у 2000-х рр. це виявлялося переважно у комп'ютеризації бібліотек, створенні електронних баз даних і використанні мультимедійних засобів навчання, то у 2014–2021 рр. – у запровадженні LMS-платформ, електронних кабінетів студентів, цифрових курсів, онлайн-консультацій, відеолекцій і нових форматів взаємодії між викладачем та здобувачем освіти. Особливо виразно ці зміни виявилися в період пандемії COVID-19 (2020–2021 рр.) та в умовах повномасштабної війни від 2022 р., коли цифрове середовище фактично стало умовою безперервності вищої освіти [3-5; 8; 15; 16].

Соціокультурні чинники були пов'язані зі зміною ціннісних орієнтирів українського суспільства у 1990-х–2020-х рр., із посиленням уваги до національної ідентичності, розвитком академічної культури, етики взаємодії, духовно-моральних засад підготовки майбутніх фахівців і зростанням ролі університету як осередку формування світоглядних, громадянських і професійних якостей особистості. Їхній вплив виявився в посиленні гуманістичного та виховного потенціалу освітнього середовища, утвердженні академічної доброчесності, культури діалогу, національно-патріотичного виховання та створенні умов для саморозвитку, відповідальності й ціннісного самовизначення здобувачів освіти. Унаслідок цього заклад вищої освіти дедалі більше почав розглядатися не лише як інституція професійної підготовки, а як соціокультурний простір формування особистості майбутнього педагога [1; 2; 10; 17].

Отже, трансформація освітнього середовища закладів вищої освіти України відбувалася під впливом комплексу взаємопов'язаних суспільно-політичних,

економічних організаційно-педагогічних, інформаційно-цифрових і соціокультурних чинників. Саме це дає підстави для розроблення авторської періодизації досліджуваного явища з урахуванням суспільно-історичного, нормативно-правового та організаційно-педагогічного критеріїв.

На підставі аналізу виокремлених чинників доцільно визначити чотири основні етапи трансформації освітнього середовища закладів вищої освіти України: 1) становлення національної моделі освітнього середовища (1991–2001 рр.); 2) інтеграції до європейського освітнього простору та інституційного оновлення (2002–2013 рр.); 3) автономізації, стандартизації та цифрової модернізації (2014–2021 рр.); 4) воєнної адаптації, забезпечення якості та індивідуалізації освітніх траєкторій (2022–2025 рр.).

Перший етап – становлення національної моделі освітнього середовища закладів вищої освіти України (1991–2001 рр.) – пов'язаний із формуванням власної державної освітньої політики та закладанням правових основ функціонування вищої школи в умовах незалежності. Це був час відмови від радянської централізованої моделі, утвердження національних пріоритетів розвитку освіти, гуманізації та демократизації освітнього процесу, а також поступового переосмислення ролі університету як простору не лише підготовки фахівця, а й розвитку особистості. Нормативне підґрунтя цих змін забезпечили Закон України «Про освіту» від 23.05.1991 № 1060-XII [14], Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття») [9] та Положення про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах [12], які закріпили нові орієнтири функціонування вищої школи. Саме в цей період освітнє середовище закладу вищої освіти почало набувати рис гуманістичної, національно зорієнтованої та соціальновідкритої системи, що поступово відходила від ідеологічної заданості й утверджувалася як багатовимірний педагогічний простір. Як зазначають В. Стинська, Л. Прокопів, Н. Кравець, у пострадянський період трансформація змісту вищої освіти в Україні набула системного характеру та була спрямована на гуманізацію підготовки фахівців; гуманізація перестала бути декларацією і стала стратегічним напрямком модернізації освітньої парадигми [17, с. 49–50].

Другий етап – інтеграції до європейського освітнього простору та інституційного оновлення (2002–2013 рр.) – характеризувався більш системним правовим регулюванням вищої освіти та поступовим включенням України до загальноєвропейських освітніх процесів. Визначальним нормативним документом став Закон України «Про вищу освіту» від 17.01.2002 № 2984-III [7], який унормував освітньо-кваліфікаційні рівні, механізми ліцензування й акредитації, статус вищих навчальних закладів та основи організації освітнього процесу. Принципового значення набуло приєднання України до Болонського процесу 2005 року [18], що відкрило новий етап інтеграції до європейського освітнього простору. Університетське середовище в цей час ставало більш відкритим, мобільним і демократичним: активізувалися процеси академічної мобільності, посилювалося значення студентського самоврядування [6], оновлювалися механізми внутрішньої організації та комунікації. Водночас зростала увага до якості освіти, інноваційності й виховного потенціалу університетського простору, що відображено і в Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року [13].

Третій етап – автономізації, стандартизації та цифрової модернізації (2014–2021 рр.) – став періодом глибокого оновлення нормативних, організаційних і педагогічних засад функціонування вищої освіти. Його зміст визначався поєднанням кількох взаємопов'язаних процесів – утвердженням університетської автономії, запровадженням компетентнісного підходу, розвитком системи забезпечення якості, активною цифровізацією освітнього процесу та трансформацією форм академічної взаємодії. Важливими нормативними орієнтирами стали Національна рамка кваліфікацій [11], Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 № 1556-VII [8] та Закон

України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII [15]. Освітнє середовище закладу вищої освіти в цей період набуває рис відкритої, студентоцентризованої та технологічно насиченої системи, у якій поєднуються традиційні й інноваційні форми навчання, розширюються можливості електронної комунікації, зміцнюються принципи академічної доброчесності, а індивідуальна освітня траєкторія здобувача стає важливим елементом організації навчання.

Четвертий етап – воєнної адаптації, забезпечення якості та індивідуалізації освітніх траєкторій (2022–2025 рр.) – пов'язаний із потребою збереження безперервності вищої освіти в умовах повномасштабної війни, одночасного посилення безпекової стійкості закладів вищої освіти та подальшої цифрової трансформації освітнього середовища. Його стратегічні орієнтири визначено Стратегією розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки [16], а також новими нормативними документами, спрямованими на розвиток системи якості, національно-патріотичного виховання, гнучких моделей навчання та індивідуалізації освітнього процесу [3-5; 10]. У цих умовах освітнє середовище закладу вищої освіти функціонує як адаптивна, динамічна й багаторівнева система, здатна поєднувати очне, дистанційне та змішане навчання, підтримувати академічну спільноту, забезпечувати психологічну й організаційну стійкість і формувати громадянську відповідальність майбутнього педагога. Саме на цьому етапі особливо виразно актуалізується аксіологічний вимір освітнього середовища, оскільки воно дедалі більше стає простором не лише навчання, а й підтримки, консолідації, соціальної відповідальності та ціннісного самовизначення особистості.

Отже, трансформація освітнього середовища закладів вищої освіти України у 90-х рр. ХХ – першій чверті ХХІ ст. постає як послідовний і багатовимірний процес, у якому відобразилися зміни державної освітньої політики, євроінтеграційні орієнтири, розвиток університетської автономії, цифровізація та проблеми воєнного часу. Кожен із виокремлених етапів засвідчує не лише зміну зовнішніх умов функціонування вищої освіти, а й внутрішню еволюцію освітнього середовища як цілісної соціально-педагогічної системи, що поєднує організаційно-управлінські, змістово-процесуальні, інформаційно-цифрові, соціально-комунікативні та аксіологічні компоненти. Це дає підстави розглядати освітнє середовище як один із ключових чинників формування професійних і ціннісних орієнтирів майбутнього педагога.

Висновки. У результаті дослідження встановлено, що трансформація освітнього середовища закладів вищої освіти України у 90-х рр. ХХ – першій чверті ХХІ ст. була зумовлена сукупною дією суспільно-політичних, економічних, організаційно-педагогічних, інформаційно-цифрових і соціокультурних чинників. На цій основі обґрунтовано авторську періодизацію досліджуваного явища, яка охоплює чотири етапи: становлення національної моделі освітнього середовища (1991–2001 рр.), інтеграцію до європейського освітнього простору та інституційного оновлення (2002–2013 рр.), автономізацію, стандартизацію та цифрову модернізацію (2014–2021 рр.), воєнну адаптацію, забезпечення якості та індивідуалізацію освітніх траєкторій (2022–2025 рр.).

Доведено, що освітнє середовище закладу вищої освіти еволюціонувало від нормативноцентралізованої моделі до відкритої, адаптивної та цінніснозорієнтованої системи, здатної забезпечувати якість професійної підготовки, безперервність освіти та формування особистості майбутнього педагога.

Подальший науковий пошук має бути спрямований на детальну характеристику кожного з вищеназваних етапів.

Список використаних джерел:

1. Братко М. В. Освітнє середовище вищого навчального закладу: функціональний аспект. *Педагогічний процес: теорія і практика*. 2015. № 1–2 (46–47). С. 11–17.

2. Микитюк С. О. Освітнє середовище ЗВО як ресурс якості підготовки майбутніх педагогів-вихователів закладів дошкільної освіти. *Психолого-педагогічні проблеми вищої і середньої освіти в умовах сучасних викликів: теорія і практика* : матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 12 грудня 2019 року). Харків, 2020. С. 372–375.
3. Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення якості вищої освіти : Закон України від 2 трав. 2023 р. № 3062-IX. *Законодавство України* : вебсайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/3062-20>
4. Про внесення змін до деяких законів України щодо розвитку індивідуальних освітніх траєкторій та вдосконалення освітнього процесу : Закон України від 23 квіт. 2024 р. № 3642-IX. *Законодавство України* : вебсайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/3642-20>
5. Про внесення змін до деяких законів України щодо функціонування Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти : Закон України від 2 листоп. 2021 р. № 1838-IX. *Законодавство України* : вебсайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1838-20>
6. Про внесення змін до Закону України «Про вищу освіту» щодо питань студентського самоврядування : Закон України від 19 січ. 2010 р. № 1798-VI. *Законодавство України* : вебсайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1798-17>
7. Про вищу освіту : Закон України від 17 січ. 2002 р. № 2984-III. *Законодавство України* : вебсайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2984-14> (дата звернення: 27.03.2026).
8. Про вищу освіту : Закон України від 1 лип. 2014 р. № 1556-VII. *Законодавство України* : вебсайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1556-18>
9. Про Державну національну програму «Освіта» («Україна XXI століття») : постанова Кабінету Міністрів України від 3 листоп. 1993 р. № 896. *Законодавство України* : вебсайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/896-93-%D0%BF>
10. Про деякі питання національно-патріотичного виховання в закладах освіти України та визнання таким, що втратив чинність, наказу Міністерства освіти і науки України від 16.06.2015 № 641 : наказ Міністерства освіти і науки України від 6 черв. 2022 р. № 527. *Законодавство України* : вебсайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/v0527729-22>
11. Про затвердження Національної рамки кваліфікацій : постанова Кабінету Міністрів України від 23 листоп. 2011 р. № 1341. *Законодавство України* : вебсайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1341-2011-%D0%BF>
12. Про затвердження Положення про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах : наказ Міносвіти України від 2 черв. 1993 р. № 161. *Законодавство України* : вебсайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/z0173-93>
13. Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року : Указ Президента України від 25 черв. 2013 р. 44/2013. *Законодавство України* : вебсайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/344/2013>
14. Про освіту : Закон України від 23 трав. 1991 р. № 1060-XII. *Законодавство України* : вебсайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1060-12>
15. Про освіту : Закон України від 5 верес. 2017 р. № 2145-VIII. *Законодавство України* : вебсайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2145-19>
16. Про схвалення Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки : розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 лют. 2022 р. № 286-р. *Законодавство України* : вебсайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/286-2022-%D1%80>
17. Stynska, V., Prokopiv, L., & Kravets, N. Content component of professional training of higher education applicants in the period of formation of independent Ukraine. *Mountain School of Ukrainian Carpathy*. 2025. No. 31. Pp. 47–51. DOI: <https://doi.org/10.15330/msuc.2024.31.47-51>
18. The European Higher Education Area – Achieving the Goals : Communiqué of the Conference of European Ministers Responsible for Higher Education, Bergen, 19–20 May 2005. *European Higher Education Area* : website. URL: https://ehea.info/Upload/document/ministerial_declarations/2005_Bergen_Communique_english_580520.pdf

References:

1. Bratko, M. V. (2015). Osvitnie seredovyshe vyshchoho navchalnoho zakladu: funktsionalnyi aspekt [Educational environment of a higher educational institution: functional aspect]. *Pedagogical Process: Theory and Practice*, 1–2 (46–47), 11–17 [in Ukrainian].
2. Mykytiuk, S. O. (2020). Osvitnie seredovyshe ZVO yak resurs yakosti pidhotovky maibutnikh pedahohiv-vykhovateliv zakladiv doshkilnoi osvity [Educational environment of a higher education institution as a resource for the quality of training future preschool teachers], *Psykhologo-pedahohichni problemy vyshchoi i serednoi osvity v umovakh suchasnykh vyklykiv: teoriia i praktyka*, Materialy IV Mizhnar. nauk.-prakt. konf. [Psychological and pedagogical problems of higher and secondary education in the context of modern challenges: Theory and practice: Proceedings of the 4th International Scientific and Practical Conference]. Kharkiv [in Ukrainian].
3. On amendments to certain laws of Ukraine regarding quality assurance in higher education, Law of Ukraine No. 3062-IX of May 2, 2023. Legislation of Ukraine. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/go/3062-20> [in Ukrainian].
4. On amendments to certain laws of Ukraine regarding the development of individual educational trajectories and improvement of the educational process, Law of Ukraine No. 3642-IX of April 23, 2024. Legislation of Ukraine. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/go/3642-20> [in Ukrainian].
5. On amendments to certain laws of Ukraine regarding the functioning of the National Agency for Higher Education Quality Assurance, Law of Ukraine No. 1838-IX of November 2, 2021. Legislation of Ukraine. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/go/1838-20> [in Ukrainian].
6. On amendments to the Law of Ukraine on higher education regarding student self-government, Law of Ukraine No. 1798-VI, January 19, 2010. Legislation of Ukraine. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/go/1798-17> [in Ukrainian].
7. On approval of the Higher Education Development Strategy in Ukraine for 2022–2032, Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 286-r of February 23, 2022. Legislation of Ukraine. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/go/286-2022-%D1%80> [in Ukrainian].
8. On approval of the National Qualifications Framework, Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 1341 of November 23, 2011. Legislation of Ukraine. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/go/1341-2011-%D0%BF> [in Ukrainian].
9. On approval of the Regulation on the organization of the educational process in higher educational institutions, Order of the Ministry of Education of Ukraine No. 161 of June 2, 1993. Legislation of Ukraine. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/go/z0173-93> [in Ukrainian].
10. On certain issues of national-patriotic education in educational institutions of Ukraine and recognition as invalid of the Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine No. 641 of June 16, 2015. Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine No. 527 of June 6, 2022. Legislation of Ukraine. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/go/v0527729-22> [in Ukrainian].
11. On education, Law of Ukraine No. 1060-XII of May 23, 1991. Legislation of Ukraine. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/go/1060-12> [in Ukrainian].
12. On education, Law of Ukraine No. 2145-VIII of September 5, 2017, Legislation of Ukraine. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/go/2145-19> [in Ukrainian].
13. On higher education, Law of Ukraine No. 2984-III of January 17, 2002. Legislation of Ukraine. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/go/2984-14> [in Ukrainian].
14. On higher education, Law of Ukraine No. 1556-VII of July 1, 2014. Legislation of Ukraine. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/go/1556-18> [in Ukrainian].
15. On the National Strategy for the Development of Education in Ukraine until 2021, Decree of the President of Ukraine No. 344/2013 of June 25, 2013. Legislation of Ukraine. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/go/344/2013> [in Ukrainian].
16. On the State National Program “Education” (“Ukraine of the 21st Century”), Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 896 of November 3, 1993. Legislation of Ukraine. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/go/896-93-%D0%BF> [in Ukrainian].
17. Stynska, V., Prokopiv, L., & Kravets, N. (2025). Content component of professional training of higher education applicants in the period of formation of independent Ukraine. *Mountain School of Ukrainian Carpathy*, 31, 47–51. DOI: <https://doi.org/10.15330/msuc.2024.31.47-51> [in English].
18. The European Higher Education Area – Achieving the goals: Communiqué of the Conference of European Ministers Responsible for Higher Education. (2005). European Higher Education Area. DOI: [https://ehea.info/Upload/document/ministerial declarations/2005 Bergen Communique english_580520.pdf](https://ehea.info/Upload/document/ministerial%20declarations/2005%20Bergen%20Communique%20english_580520.pdf) [in English].

Tkachyshyn N. V.,

orcid.org/0009-0000-6992-594X

Stynska V. V.,

orcid.org/0000-0003-0555-3205

**STAGES IN THE TRANSFORMATION OF THE EDUCATIONAL ENVIRONMENT
IN UKRAINIAN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS
(1990S – FIRST QUARTER OF THE 21ST CENTURY)**

The article provides a theoretical and analytical interpretation of changes in the educational environment transformation within Ukrainian higher education institutions (HEIs) during the 1990s and the first quarter of the 21st century. The educational environment is defined as an integral socio-pedagogical system incorporating organizational-managerial, content-processual, information-digital, socio-communicative, and axiological components.

Drawing on scholarly approaches, socio-historical preconditions, regulatory frameworks, and organizational-pedagogical changes, the factors of transformation of the educational environment of higher education institutions in Ukraine were substantiated. Socio-political, economic, organizational-pedagogical, information-digital, and socio-cultural factors were identified as those that determined the nature and dynamics of structural changes in the higher education system.

Based on these identified factors and established socio-historical, regulatory-legal, and organizational-pedagogical criteria, the author develops a periodization of Ukraine's HEI educational environment transformation. It includes four stages: the formation of the national model of the educational environment (1991–2001), integration into the European educational space and institutional renewal (2002–2013), autonomy, standardization, and digital modernization (2014–2021), wartime adaptation, quality assurance, and individualization of educational trajectories (2022–2025).

The findings demonstrate that this transformation of the educational environment in higher education institutions reflects not only regulatory and organizational shifts but also profound changes in value orientations, forms of academic communication, ways of organizing the educational process, and mechanisms of professional preparation of future teachers.

It is substantiated that the contemporary Ukrainian HEI educational environment functions as an open, adaptive, technologically enriched, and value-oriented system. It is capable of ensuring educational continuity, high-quality professional training, and student' personal development amid ongoing social transformation.

Key words: educational environment, higher education institution, transformation of the educational environment, periodization, factors of transformation, European integration, digitalization, quality assurance in education, future teacher, value orientations.

Дата надходження статті: 25.11.2025 р.

Прийнято до публікації: 11.12.2025 р.

Опубліковано: 16.01.2026 р.

Рецензент: доктор педагогічних наук, професор Клепар М. В.